ارائه الگوی طراحی مسکن تکاملی جدید روستایی؛ بر اساس انگاره‌های معماری بومی منطقه اورامانات

سجاد مظفریان*، غزاله محمدپور، رها حسین‌پور***، سعید شهریان ورنوسفادرانی******

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۲۷
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۲۵

چکیده
معماری بومی روستاهای ایران نمادی از تکامل زیستی انسان در تعامل با طبیعت در جهت پاسخ‌گویی به نیازهایش است و همواره در زیباترین شکل خود جلوه‌گر بوده و توسط مردم و معماران بی‌نام خلق شده است. تمامی این زیبایی کارایی، امروزه با صنعتی شدن و گسترش زندگی شهری رو به نابودی است. ساختمان‌های بی‌ارتباط با طبیعت و شیوه زندگی مردم روستایی جای خانه‌های زیبا و آرامش‌بخشی که تداعی‌گر زندگی واقعی است را گرفته‌اند. زیاده‌خواهی انسان امروز و بی‌توجهی به الگوهای پیشینه ساخت، ساختمان‌های فرمیک و ناهمگون را به همراه دارد که علاوه بر عدم تسلسل انگاره‌های معماری گذشته، آهنگ درون‌بافتی را (که نتیجه سال‌ها تجربه انسان به شکل پایدار نسبت به اقلیم و فرهنگ ایجاد شده‌اند) نیز مخدوش می‌کند و روبه‌زوال می‌برند. بنابراین، در ابتدا مستند کردن الگوهای موجود و سپس طراحی الگوهای جدید و معاصرسازی الگوهای گذشته امری بسیار ضروری و حائز اهمیت است. در این پژوهش، معماری هورامان به‌مثابه یک متن، بر مبنای انتظام‌های کالبدی و اقلیمی موردبررسی قرار می‌گیرد. سپس با روش تحقیق کیفی و راهبرد استدلال منطقی، الگوهای معماری و ساخت در منطقه اورامانات کردستان، با استفاده از وب‌سایت تحلیل آب‌وهوایی «وُرلد ودِر آنلاین» آنالیز و همچنین با استفاده از نرم‌افزار «دپس مپ» گونه‌شناسی و مستند شده‌اند. این پژوهش در پی آن است تا ویژگی‌های مطرح معماری (ازنظر چیدمان و پلان به جهت طراحی مسکن تکاملی جدید روستایی) برای منطقه اورامانات که منطبق بر شیوه زیستی و نیازهای امروزی ازنظر الگوی ساخت بهینه است، را ارائه دهد. دستاورد این پژوهش ارائه‌دهنده الگوهای ساخت و چیدمان از بعد گونه‌شناسی تطبیقی است، که نشان می‌دهد تیپولوژی سه‌گانه جغرافیایی منطقه اورامانات (جلگه‌ای، کوهستانی، جلگه‌ای-کوهستانی) با پیروی از جهت‌گیری شرقی – غربی و شمالی – جنوبی (تابعی از شکل زمین و سرمای حاکم و منطبق با شرایط اقلیمی)،جنبه‌های مختلفی از نیازهای زیستی را در سازمان‌دهی فضاها پاسخ داده است.

کلمات کلیدی: مسکن بومی، اورامانات، ساختار کالبدی، مسکن تکاملی.

* دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران. s.mozafariyan@gmail.com
** کارشناسی معماری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، شیراز، ایران.
*** کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، مؤسسه آموزش عالی آیندگان، تنکابن، ایران.
**** دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد تفرش، دانشگاه آزاد اسلامی، تفرش، ایران.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

مقدمه

معماری هر سرزمینی برایندی از باورها، فرهنگ، اقلیم، صنعت و شیوه‌های ساختن در آن مرزوبوم است و بر همین اساس معماری به‌مثابه آیینه‌ای تمام‌نما، معرف سلایق، امکانات، دانسته‌ها و توانایی خالقان خود است (معماریان و همکاران، ۱۳۹۳). در این پژوهش سعی بر این است تا با شناخت کامل معماری نمونه بررسی‌شده و استخراج تکنولوژی و الگوهای ساخت در آن، به الگوهای معاصرسازی‌شده و قابل‌اجرا دست یافت. معماری غرب ایران در پژوهش‌های سالیان متمادی، مهجور مانده و نسبت به منطقه مرکزی کمتر موردتوجه واقع شده است (هاشم‌نژاد و مولانایی، ۱۳۸۷). هدف از این پژوهش، ابتدا بازشناخت الگوهای ساخت و معماری موجود در منطقه اورامانات است تا یک آرشیو از کامل‌ترین و بدیع‌ترین شیوه‌های معماری در روستاهای منطقه کردستان را، که یک سند تاریخی مهم و ارزشمند است، در اختیار داشته باشیم. سپس با تبعیت از الگوهای معماری تهرنگ به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی روستائیان (باتوجه‌به شیوه زندگی و ارتباط آن‌ها با طبیعت) سبب ایجاد ویژگی‌های کالبدی می‌شود، که قابلیت تعمیم در ساخت خانه‌های روستایی آن مناطق را در معماری معاصر داشته و به‌گونه‌ای باشد که به‌عنوان الگو قابلیت تعمیم باشند. این کار علاوه بر ایجاد یک معماری منسجم، سبب اصلاح منظر روستایی مخدوش و مانع از نابودی طبیعت در روستا می‌شود. اضافه بر این، با مشارکت مردم بومی در این فرایند به غنای هرچه بیشتر دانش بومی کمک و علم معماری روستایی و بومی را افزایش می‌دهد. لذا، مسئله اصلی پژوهش دسته‌بندی، معرفی و گونه‌شناسی نمونه‌های منتخب از روستاهای اورامانات بوده و در ادامه تحلیل کالبدی نمونه‌ها جهت دستیابی به نگرش‌های بهینه طراحی در قالب ساختاری تکاملی است. پرسش تحقیق بدین‌گونه است که چگونه می‌توان به الگوی تکاملی طراحی در منطقه اورامانات با شرایط اقلیمی کوهستانی، جلگه‌ای و کوهستانی - جلگه‌ای دست یافت؟ و عوامل مؤثر در طراحی مسکن روستایی (ازنظر چیدمان و پلان) باتوجه‌به تفاوت گونه‌های زیستی از بعد تکاملی کدام‌اند؟ بررسی‌ها حاکی از آن است که منطقه اورامانات با تیپولوژی‌های مختلف به‌عنوان یک الگوی سازمان‌دهنده کوهستانی و جلگه‌ای، جنبه‌های مختلفی از نیازهای زیستی، خدماتی را پاسخ داده است که می‌تواند با پیدایش نگرش‌های کالبدی مؤثر در فضای سکونتی به راهکارها و الگوهای تکاملی در ارائه مسکن جدید در بافت روستایی دست یابد. لذا اهداف کلان تحقیق عبارت‌اند از:

- بررسی الگوهای کالبدی و ساختاری موجود در معماری بومی کوهستانی؛
- تبیین الگوهای کالبدی معماری روستایی (ازنظر چیدمان و ساخت) در جهت ساخت خانه‌های جدید در مناطق جغرافیایی مختلف اورامانات کردستان.

پیشینه تحقیق

در رابطه با منطقه اورامانات و بعد گونه‌شناسی آن تاکنون تحقیقات چندی انجام شده است و در این زمینه می‌توان به تحقیق امینی و نوری (۱۳۹۸) با عنوان «شاخصه‌های معماری بومی و فرهنگ نمودار ساختاری ویژه در منطقه هورامان» اشاره کرد. همچنین مولانایی و سلیمانی (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان «بازشناخت مؤلفه‌های هویت اصیل معماری بومی ایرانی در غرب کشور (نمونه موردی: اورامان کردستان)» به ویژگی‌های خاص معماری با هویت ایرانی در منطقه کردستان پرداخته‌اند. حمه جانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش دیگری با عنوان «مطالعه کیفی دلالت‌های معنایی منطقه

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

هورامان تخت از منظر نشانه‌شناسی» معماری اورامان را به‌عنوان پدیده‌ای اجتماع‌پذیر در بحث حیات‌های جمعی می‌دانند. ولی آنچه پیدا است این است که در رابطه با گونه‌شناسی کالبدی و ارائه الگوی طراحی مسکن جدید به‌عنوان مسکن تکاملی (الگوی چیدمان و پلان) منبعث از تحلیل نمونه‌های روستایی پژوهشی انجام نگرفته و تحقیق حاضر نگرش نوینی را از در این زمینه ارائه می‌دهد.

گستره تحقیق

در نواحی غربی کشور از کردستان و کرمانشاه تا آذربایجان غربی مناطقی با ساختاری اصیل وجود دارد که هویتی شاخص را در خود حفظ کرده است (مولانایی و سلیمانی، ۱۳۹۵). اورامانات ناحیه‌ای کوهستانی است که بخش بیشتر آن در ایران، در استان‌های کردستان و کرمانشاه واقع است (عالی و صادقی، ۱۴۰۰) (تصویر شماره ۱).

ت ۱. الف) استان کردستان و اورامانات تخت روی نقشه و ب) جغرافیای استان و هم‌جواری‌ها (منبع: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)

اورامان تخت واقع در شهرستان سروآباد بین ۴۶ درجه و۱۶ دقیقه طول شرقی تا ۳۵ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد (مردوخ روحانی، ۱۳۸۲). معماری شیب‌دار پلکانی، باغ‌سازی در تراس‌ها، دامپروری و مهاجرت عمودی فصلی ازجمله ویژگی‌های متمایز فرهنگ و زندگی محلی هورامی‌ها است. منظر فرهنگی هورامان/اورامانات گواهی بر تکامل شیوه سنتی زندگی کشاورزی ونیمه‌عشایری این قوم است،که تا به امروز پابرجا بوده و اساس نظام اجتماعی- اقتصادی محلی آن‌ها را تشکیل می‌دهد. کاسیرر[1] معتقد است که انسان دوران کهن و طبیعت فقط پیوستگی تام به یکدیگر ندارد، بلکه یک کلیت واحد و منسجم را تشکیل می‌دهند (کاسیرر، ۱۳۸۸). عامل جغرافیایی و خودبسندگی اقتصادی، در بکر ماندن منطقه از تهاجم‌های جنگی و فرهنگی مؤثر بوده است (گیلانی و دلپاک،۱۴۰۰).حتی نام هورامان نیز از دیرینگی و پیوند این دیار با دنیای کهن حکایت دارد(گیلانی و دلپاک، ۱۴۰۰). جشن سده یکی از مراسم‌های کهن منطقه هورامان در دهمین روز از بهمن است که در پوشش مراسم پیرشالیار[2] برگزار می‌شود و به زعم یونگ[3] در ناخودآگاه آن‌ها قرار دارد (یونگ، ۱۳۷۷). درواقع ناخودآگاه قومی، قرارگاه تجربیات قومی است که در ذهن افراد وجود داشته و نسل به نسل به عصر مدرن (با پیروی از الگوهای اقلیمی و زیستی) انتقال پیدا کرده است (جداول شماره ۱و۲).

ادبیات موضوع

گونه‌شناسی و میزان اهمیت

امروزه روند ساخت‌وساز و فناوری‌های نو در صنعت ساختمان منجر به کمتر دیده شدن نگرش‌های هویتی معماری بومی شده است و از طرفی شناخت ویژگی‌های آن جهت تداوم الگوهای سکونتی منطبق بر انگاره‌های زیستی، فرهنگی و اجتماعی از اهمیت بسزایی برخوردار است (محمدزاده و فرکیش، ۱۴۰۰). گونه، نوعی دسته‌بندی است که در آن تعدادی از عناصر و اشیای متفاوت طبق یک یا چندین ویژگی مشترک، سازمان‌دهی می‌شوند (دانا سالم و همکاران، ۱۳۹۷).

تکنولوژی ساخت بومی

تکنولوژی ساخت بومی اساساً تکنولوژی‌ای است که در یک منطقه خاص در طول سال‌ها تکامل یافته

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

و بـه منابع موجود در هر محلی بستگی دارند (مهـدوی پور و جعفری، ۱۳۹۰). معماری بومی در پیوند با محیط فرهنگی یا با سلسله ارزش‌ها و رفتارهـای فرهنگـی از یک‌سو، و از سوی دیگر پیوند با محـیط طبیعی و یـا بـا مجموعه داده‌هایی کـه «سـرزمین» بـه انسـان عرضـه می‌دارد و این معماری بومی تبلور شخصـیت فـرد در معماری است (فلامکـی، ۱۳۷۴). غنـی بـودن معمـاری سـنتی روسـتاهای اورامـان از ویژگـی‌هـای طبیعـی از داده‌هایی است که سرزمین به انسان عرضه کرده اسـت، چراکه پلکانی بودن و الگوی شکل‌گیری ایـن روسـتاها منعکس‌کننده ارزش‌های فرهنگی–محلی این ناحیه است (عالی و صادقی، ۱۴۰۰).

ج ۱. ویژگی‌ها و الگوهای زیستی، فرهنگی و اقلیمی منطقه اورامانات تخت

الگوها	ویژگی‌ها	الگوهای کالبدی	تصاویر
کالبدی – زیستی	ساختار معماری برون‌گرا – معماری پلکانی	فضای زیست و فعالیت کنار هم– ساختار طبقاتی برون‌گرای کوهستانی و در بخش‌های جلگه‌ای نیمه‌درون‌گرا– خانه‌های دوطبقه با ساختار ساده و پلکانی– ایوان به‌عنوان عنصر چشم‌انداز منظر در فضای زیستی	
فرهنگی– اجتماعی	جشن‌های باستانی سده و پیرشالیار	توجه به الگوی جمعی و تعاملی جهت برگزاری جشن‌ها و مراسم دف‌زنی پیرشالیار– تلفیق موسیقی در الگوی زیستی– توجه به کهن‌الگوهای بومی	
اقلیمی	اقلیم سرد کوهستانی و جلگه‌ای	فشردگی ساختمان‌ها کنار هم جهت کاهش بار حرارتی ساختمان– خانه‌های پشت به بادهای سرد کوهستانی و جلگه‌ای– توجه به گرمایش کف ازطریق فضای خدماتی زیرین	

ج ۲. بررسی اقلیم روستاهای موردبررسی منطقه اورامانات (مأخذ: https://www.worldweatheronline.com)

نام روستا	میانگین دما (سلسیوس)	میانگین و حداکثر سرعت و وزش باد	میانگین ساعات آفتاب	میانگین میزان بارش (میلی‌متر)
اسلام‌آباد		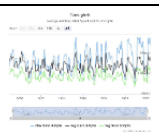		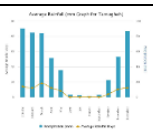
روستای اسلام‌آباد در منطقه جلگه‌ای–کوهستانی واقع شده و دارای تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد است. همچنین کمترین میزان بارش در این روستا، از نیمه دوم مرداد تا نیمه اول شهریورماه است.				
آویهنگ	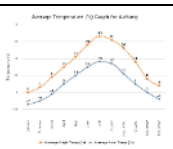	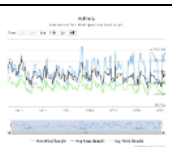		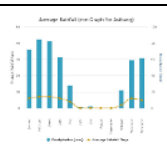
روستای آویهنگ به دلیل واقع شدن در منطقه جلگه‌ای–کوهستانی، دارای تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد بوده، میزان بارش در دو ماه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه دوم مرداد و شهریور تقریباً صفر می‌شود.				
بزوش				
روستای بزوش به دلیل واقع شدن در منطقه جلگه‌ای–کوهستانی، تابستان‌های نیمه‌گرم و زمستان‌های سرد از مشخصه‌های این روستا است. همچنین میزان بارش در دو ماه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه مرداد و شهریور تقریباً به صفر می‌رسد.				

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

سبدلو	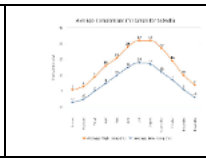	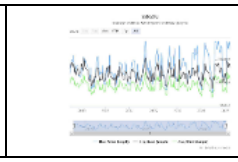	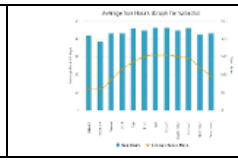	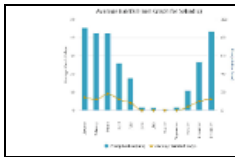
روستای سبدلو ازآن‌جهت که در منطقه کوهستانی واقع شده، دارای آب‌وهوای سرد در زمستان و معتدل در تابستان بوده که میزان بارش در نیمه دوم مرداد تا نیمه اول شهریور به کمترین میزان خود، کمتر از ۳ میلی‌متر می‌رسد.				
دره تفی	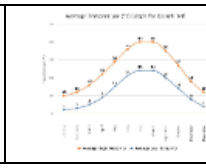	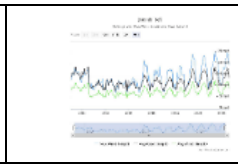	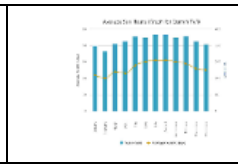	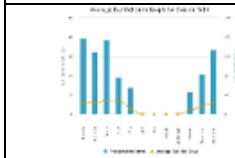
به علت واقع شدن در منطقه کوهستانی، این روستا دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های گرم است. همچنین میزان بارش در تابستان و ابتدای پاییز به صفر نیز می‌رسد.				
زینل خان	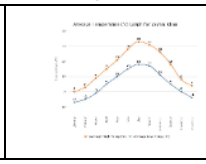	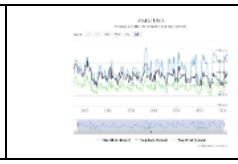	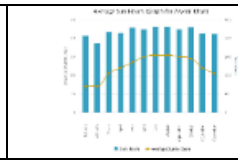	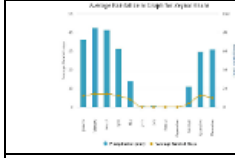
تابستان‌های نیمه‌خشک و زمستان‌های سرد از ویژگی‌های روستای زینل خان است که در منطقه کوهستانی واقع شده است. میزان بارش نیز در نیمه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه دوم تابستان تقریباً صفر می‌شود.				
سرقلعه	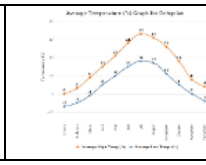	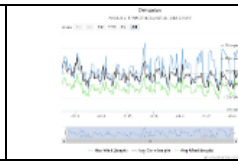	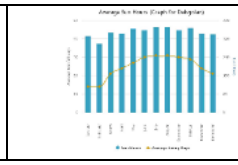	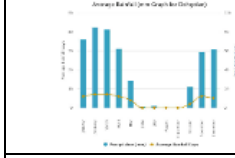
به علت واقع شدن در منطقه کوهستانی، روستای سرقلعه دارای زمستان‌های سرد و تابستان‌های گرم است. همچنین میزان بارش در دو ماه اول تابستان به کمتر از ۵ میلی‌متر رسیده و در نیمه دوم مرداد و شهریور تقریباً به صفر می‌رسد.				
چاغرلو	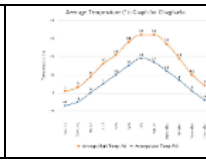	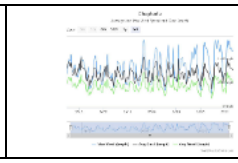	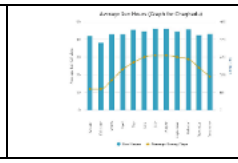	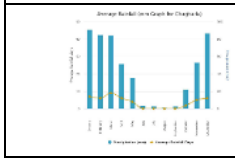
تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد از ویژگی‌های این روستا بوده و کمترین میزان بارش از نیمه دوم مرداد تا نیمه اول شهریورماه است.				
سرنیجانه	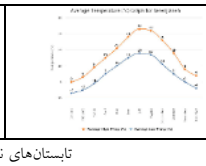	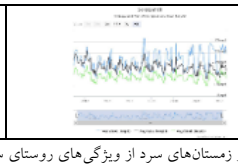	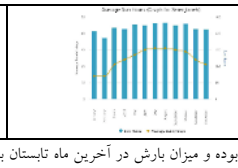	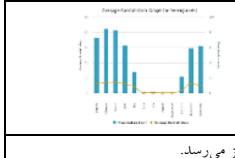
تابستان‌های نیمه‌گرم و زمستان‌های سرد از ویژگی‌های روستای سرنیجانه بوده و میزان بارش در آخرین ماه تابستان به صفر نیز می‌رسد.				
باتوجه‌به تفاوت‌های موجود در محل قرارگیری این روستاها و درنتیجه متفاوت بودن ویژگی‌های آب‌وهوایی آن‌ها، در بناهایی که موردبررسی قرار گرفتند، تشابهات ساختاری به چشم می‌خورد که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.				

نوع ساخت بومی اورامانات

در روستاهای هورامان استفاده از سنگ، خاک و چوب چنان با تار و پود معماری و حتی زندگی مردم گره خورده است و هورامان بدون سنگ در اذهان مردم جایگاهی ندارد. تراش سنگ، با چنان مهارت و ظرافت هنرمندانه‌ای سبب شده است که نمایی در مناطق هم‌جوار به عنوان نمای هورامی یا نمای سنگ هورامان به ادبیات معماری و ساختمان‌سازی مردم وارد شود. خانه‌های این مناطق اغلب دو طبقه و بیشتر دارای فضایی برای پذیرایی مهمان است که موقعیت بهتری نسبت به سایر فضاها دارد (امینی و نوری، ۱۳۹۸). از برتری‌های این معماری می‌توان به استفاده از طبیعت در

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

معماری بناها اشاره کرد. خانه‌ها غالباً به‌صورت خشک و با استفاده از سنگ، به‌صورت پلکانی ساخته شده‌اند (عالی و صادقی، ۱۴۰۰).

تیپ‌بندی روستاهای منطقه اورامانات

نوع ساختار معماری این منطقه بر طبق دسته‌بندی خدادادی و همکاران (۱۳۹۴) بر سه طیف جلگه‌ای، کوهستانی، جلگه‌ای-کوهستانی است. تکنیک جالب هورام‌ها جهت دستیابی به مجموع اهداف در نوع خود تفکربرانگیز و نشان از هوش و درایت خاص آن‌ها در درک بهینه طبیعت اطراف بوده است. ساخت مسکن به‌صورت توده و کلونی کوهستانی پلکانی، با پنجره‌های آفتاب‌گیر رو به جنوب، ساخت در زمین‌های غیرقابل کشت روستا با ساختمان‌های دو طبقه بوده است. خانه‌ها در ردیف‌های پلکانی به‌صورت یکپارچه، پشت‌بام هر خانه، حیاط خانه بالایی بوده و این امر تا آخرین خانه در بالاترین نقطه روستا ادامه دارد. این شکل برون‌گرا و فاقد حیاط به شیوه مرسوم در این سکونتگاه‌ها به‌نوعی تعامل و همزیستی اجتماعی را در قالب استفاده از پشت‌بام همسایه به حداکثر می‌رساند (خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴). روستاهای منطقه اورامانات در سه دسته کلی (جلگه‌ای-کوهستانی، کوهستانی، جلگه‌ای) ازنظر ساختار و تیپولوژی قرار می‌گیرند (جداول شماره ۳، ۴ و ۵) که به شرح ذیل است.

ج ۳. ساختار و تیپولوژی روستاهای جلگه‌ای-کوهستانی (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

ساختار	نام روستا	موقعیت	اقلیم	بوم‌زیست					
			وضعیت	نوع استقرار	بافت	ساختار	جهت کوچه‌ها	کشیدگی	پوشش گیاهی
جلگه‌ای-کوهستانی	روستای اسلام‌آباد		زمستان‌های سرد با بارندگی متوسط-تابستان‌های گرم	در دامنه کم‌شیب کوه	متراکم	پلکانی	شمالی-جنوبی	شرقی-غربی	پوشش نیمه‌متراکم و پراکنده
	آویهنگ		زمستان‌های سرد -تابستان‌های گرم	در دامنه	متراکم	پلکانی	شمالی-جنوبی	شرقی-غربی	پوشش نیمه‌متراکم
	روستای بزوش		زمستان‌های سرد و تابستان‌های نیمه‌خنک	در دامنه کوه	متراکم	پلکانی	شمالی-جنوبی	شرقی-غربی	پوشش نیمه‌متراکم

ج ۴. ساختار و تیپولوژی روستاهای کوهستانی (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

ساختار	نام روستا	موقعیت	اقلیم	بوم‌زیست					
			وضعیت	نوع استقرار	بافت	ساختار	جهت کوچه‌ها	کشیدگی	پوشش گیاهی
کوهستانی	روستای سبدلو		زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل	بر دامنه کم‌شیب کوه	متراکم و نیمه‌متمرکز	پلکانی و اکثراً یک طبقه	شمالی-جنوبی	شرقی-غربی	پوشش با تراکم زیاد
	روستای دره تفی		زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل	دامنه کوه	متراکم و فشردگی زیاد	پلکانی و یک و دو طبقه	شمالی-جنوبی	شرقی-غربی	پوشش گیاهی نیمه‌متراکم

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

	روستای زینل خان		زمستان‌های سرد و تابستان‌های نیمه‌خنک	در دامنه متمایل به دشت	متراکم با شبکه‌ای منظم	دامنه پلکانی و چسبیده به دشت	شمالی- جنوبی	شرقی- غربی و شمال شرقی- جنوب غربی	پوشش گیاهی نیمه‌متراکم

ج ۵. ساختار و تیپولوژی روستاهای جلگه‌ای (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

ساختار	نام روستا	موقعیت	اقلیم	بوم زیست					
			وضعیت	نوع استقرار	بافت	ساختار	جهت کوچه‌ها	کشیدگی	پوشش گیاهی
جلگه‌ای	روستای سرقلعه	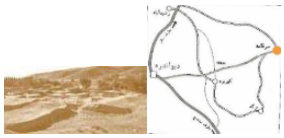	زمستان‌های طولانی و بادهای سرد، تابستان‌های گرم	در دره‌ای با شیب ملایم	متراکم و خطی و نامنظم	چسبیده به هم و متمرکز و حول محور مرکزی	شمالی- جنوبی	شرقی- غربی	پوشش با تراکم متوسط
	چاغرلو		زمستان‌های سرد و خشک و تابستان خنک	در شیب ملایم	بافت متراکم و نامنظم	چسبیده به هم و متمرکز در کنار رودخانه	شمالی- جنوبی	شرقی- غربی	پوشش متمرکز در مسیر دشت
	سرنیجانه		زمستان‌های سرد و خشک و تابستان‌های نسبتاً گرم	استقرار در دشت	بافت متراکم و نامنظم	چسبیده به هم و متمرکز	شمالی- جنوبی	شرقی- غربی	پوشش پراکنده با تراکم متوسط

آنچه مسلم است اهمیت این موضوع بوده که حیاط طبیعی اثرگذارترین عامل در بافت روستا است (رضایی و وثیق، ۱۳۹۳). لذا توجه به شرایط محیطی و کالبدی خانه‌های منطقه اورامانات در جهت تدوین نگرش‌های فضایی و رسیدن الگوهای مشخص منطبق با تهرنگ از اهداف مهم تحقیق است.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر باتوجه‌به توصیف و تحلیل کالبدی – اقلیمی و ارائه الگوی طراحی تهرنگ از نوع کاربردی و در قالب استدلال منطقی است. ابزار گردآوری داده‌ها، مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی است که از راهبرد مقایسه تطبیقی برای پیشبرد مراحل تحقیق استفاده شده است. جامعه موردبررسی، خانه‌های سنتی انسجام‌یافته منطقه اورامانات کردستان را در برمی‌گیرد که بر اساس شاخص بودن بناها و وجود داده‌های کافی مرتبط با نگرش پژوهش در محدوده و حوزه‌های جغرافیایی سه‌گانه انتخاب شده‌اند. در این پژوهش بعد از تحلیل اقلیمی سه حوزه موردمطالعه (جلگه‌ای- کوهستانی، جلگه‌ای و کوهستانی)، با استفاده از وب‌سایت «وُرلد وِدِر آنلاین[۴]» سپس با استفاده از مطالعات نظری و بوم‌شناختی در جهت مسکن تکامل‌یافته، تیپ‌بندی‌های سکونتی هر حوزه اقلیمی (بر اساس تعداد طبقات، جبهه، سازمان‌دهی، شکل حیاط، جهت‌گیری، تنوع شکلی و میزان فشردگی، الگوی ورودی و جهت ایوان و نحوه چینش فضاها) در ابعاد (زیستی و خدماتی) شناسایی شدند و سپس با تحلیل ازطریق گراف پلانی به کمک نرم‌افزار دپس مپ[۵](میدان دید، ارتباط فضایی و هم پیوندی درون خانه‌ها) جهت تکوین شاخصه‌های مشترک زیستی مشخص شدند. در این زمینه با روش نمونه‌گیری هدفمند ۹ بنای مسکونی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

روستایی منطقه اورامانات (برای هر حوزه اقلیمی سه بنای انسجام‌یافته ساختاری) بنا بر وجوه ساخت ۱ و ۲ و ۳ طرفه، با تراکم حداکثر دو طبقه ساخت مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند و بعد از اولویت‌بندی شاخصه‌های مطرح کالبدی ساخت در این بناها به ارائه الگوهای مشترک در وجه معماری بومی و زیستی این مناطق پرداخته شد و نگرش‌های مطرح طراحی (بر اساس چیدمان و پلان) به‌عنوان بازتولیدی در قالب الگوهای تکاملی مسکن روستایی جدید در جهت بازگشت و معاصرسازی ساختار کالبدی - هویتی گذشته معرفی و پیشنهاد شدند. اهداف پژوهش از دو جنبه تحلیل شده‌اند: ۱- مکاشفه الگوهای شکلی پلان فضاهای اصلی (منطقه اورامانات) و مطالعه مقایسه‌ای (تیپولوژی و ساختار) ۹ خانه تخلیص‌شده (ازنظر تأمین فضاهای زیستی و خدماتی) با یکدیگر به‌منظور آشکارسازی ویژگی‌های مشترک و متفاوت به‌کاررفته در پلان فضاهای اصلی. ۲- تحلیل فضاهای اصلی از لحاظ چگونگی قرارگیری در کنار یکدیگر و چینش فضایی آن‌ها در پلان. ۳- تبیین نگرش‌ها و الگوهای مطرح ساخت (پلان) معاصر بر اساس الگوی تهرنگ (تصویر شماره۲).

جامعه آماری تحقیق حدود ۴۰ روستا از روستاهای منطقه اورامانات تخت بوده که بعد از تخلیص کالبدی روستاهای تکامل‌یافته‌تر، از بین آن‌ها ۹ روستا به دلیل انسجام‌یافتگی بیشتر (در الگوی کالبدی و زیست‌اقلیمی) در سه موقعیت جغرافیایی در منطقه اورامانات در قالب هرکدام سه خانه (جمعاً ۹ خانه) برداشت شده و موردمطالعه قرار گرفته‌اند. گستره تحقیق به مؤلفه‌های کالبدی و ساختار معماری این بناها جهت تکوین الگوی تکاملی تهرنگ از بعد چیدمان و پلان اختصاص دارد.

یافته‌ها

پس از بررسی بافت و مورفولوژی خانه‌های روستایی در سه طیف فضایی جلگه‌ای-کوهستانی، کوهستانی، و جلگه‌ای جهت شناسایی شکل عملکردی پلان‌ها و فضاهای اصلی خانه‌ها نیاز به تحلیل تصویری و اسنادی است. در این‌گونه تحلیل پارامترهای شکل، ساخت، عملکرد و کشیدگی بنا مورد تحلیل قرار می‌گیرند و داده‌های منبعث از آن‌ها جهت تکوین نمونه الگو به کار گرفته می‌شوند (جدول شماره ۶).

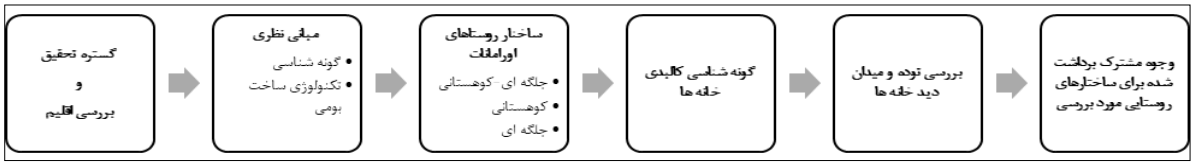

ت ۲. مدل ساختاری تحقیق

ج ۶. گونه‌شناسی کالبدی خانه‌های جلگه‌ای-کوهستانی، کوهستانی و جلگه‌ای منطقه اورامانات (مأخذ تصاویر: خدادادی و همکاران، ۱۳۹۴)، تحلیل و تدوین: سجاد مظفریان و غزاله محمدپور

گونه روستا	نام روستا	نام خانه	شکل پلانی	شکل عملکردی پلان	تعداد جبهه‌های ساخت	جهت کشیدگی
جلگه‌ای-کوهستانی	اسلام‌آباد	خانه ابراهیم پریزادی		فضاهای اصلی در طبقه اول و فضاهای خدماتی در طبقه همکف	سه طرف ساخت، تراکم ساخت در ضلع غربی، برون‌گرا	شرقی - غربی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

	آویهنگ	خانه ناصر میرزایی	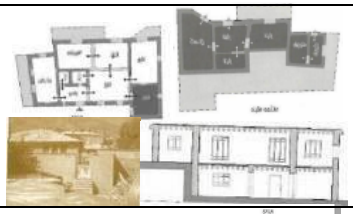	طبقه همکف خدماتی جهت دام و علوفه و طبقه اول فضای زیستی ساکنین شامل آشپزخانه، اتاق‌خواب، پذیرایی، تراس	دو طرف ساخت، تراکم ساخت در ضلع شمال، برون‌گرا	شرقی - غربی
	بزوش	خانه محمد صالح قربانی	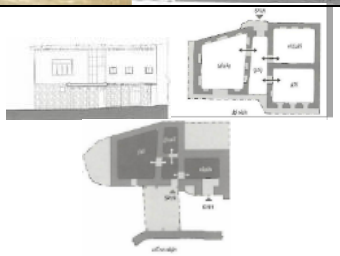	دو طبقه و طبقه همکف فضاهای خدماتی طویله، کاهدان و انباری و طبقه دوم فضاهای زیستی آشپزخانه، پذیرایی و اتاق‌خواب	یک طرف ساخت و تراکم ساخت در ضلع شمالی، نیمه‌درون‌گرا	شرقی - غربی
برداشت کلی: فضاهای خدماتی در طبقه اول و ساختار کلی پلان به‌صورت بازتر بوده و فضاهای زیستی حجم بیشتری را در طبقه بالاتر اشغال می‌کنند- ایوان و تراس نماد این تیپ است.						
کوهستانی	سبدلو	خانه امین لاله‌ای		فضاهای اصلی در طبقه اول و فضاهای خدماتی در طبقه همکف	سه طرف ساخت، تراکم ساخت در ضلع شمال و شمال غرب، نیمه‌درون‌گرا	شمالی- جنوبی- یک‌طرفه
	دره تفی	خانه عبدالله کیانی		فضاهای اصلی و تابستان نشین و اتاق‌خواب اصلی در طبقه اول، فضاهای خدماتی در طبقه همکف	دو طرف ساخت، ساخت در ضلع شمال، نیمه‌درون‌گرا	شمالی- جنوبی- یک‌طرفه
	زینل خان	خانه خانم آهو باشی	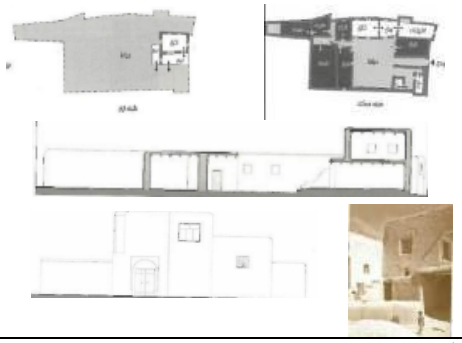	طبقه همکف شامل ترکیب فضای زیستی و خدماتی-طبقه دوم پذیرایی و تابستان‌نشین، خواب و ایوان‌دار	چهار طرف ساخت، نیمه‌درون‌گرا	شرقی- غربی- یک‌طرفه
برداشت کلی: ساختمان‌ها در این تیپ دو طبقه و فشردگی بیشتری قابل‌ملاحظه است. فضاهای خدماتی در طبقه اول و فضاهای زیستی در طبقه دوم هستند. معماری بعضاً نیمه‌درون‌گرا و دارای تراکم بیشتر است.						
جلگه‌ای	سرقلعه	خانه غالب سبحانی	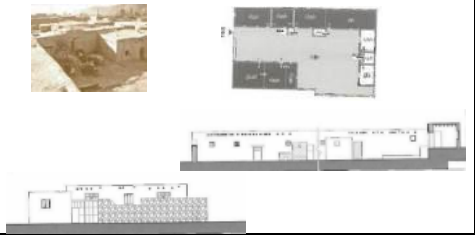	یک طبقه و طبقه همکف بخش زیستی در ضلع شرقی شامل اتاق، پذیرایی و آشپزخانه و در ضلع شمال و جنوب فضای خدماتی مانند طویله و کاهدان	دو طرف ساخت، دارای حیاط، درون‌گرا	شرقی- غربی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

	چاغرلو	خانه احمد محمد مرادی		دو طبقه و طبقه همکف فضاهای خدماتی طویله، کاهدان و انباری و طبقه دوم فضاهای زیستی آشپزخانه، پذیرایی و اتاق‌خواب و نشیمن	یک طرف ساخت و یک طرف تراس در ضلع شرقی، حیاط درون‌گرای خدماتی	شرقی – غربی
	سرنیجانه	خانه احمد منصوری	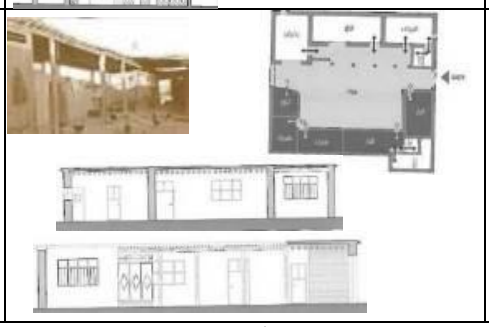	یک طبقه و دارای فضاهای زیستی و خدماتی کنار هم	چهار طرف ساخت، دارای حیاط درون‌گرای خدماتی	شرقی – غربی

برداشت کلی: شکل خانه‌ها ساده‌تر و در مقیاس کم‌حجم‌تری هستند. نمای خانه‌ها فشردگی کمتری دارد و بیشتر به فضای حیاط اهمیت داده شده است. فضای دام در ضلع غربی و طبقه همکف بوده و فضای زیستی بیشتر در طبقات بالاتر است.

طراحی تکاملی یک امکان‌سنجی از وضعیت موجود و ارتقای آن به وضعیت بهینه را دنبال می‌کند. بررسی اسنادی طرح نشان می‌دهد که توجه به ساختار فضاهای خدماتی و زیستی در فضای سکونتی بر پایه اقلیم و گرمایش ساختمان از کف و همچنین توجه به تهویه و نور مطلوب است (جداول شماره ۷، ۸ و ۹) و اکثر ساختمان‌ها با نورگیر از اضلاع جنوب و غرب از سرمای زمستان و کوهستان در امان مانده‌اند. توجه به نگرش‌های طبقاتی نشان از دو طبقه بودن اکثر نمونه‌ها دارد و شکل پلان بیشتر نیمه‌باز و در جهاتی درون‌گرا بوده است. نوع بام‌ها مسطح و پلکانی‌اند و ساختاری منظم و سیال دارند. پس از بررسی گونه‌های خانه‌های روستایی که در سه طیف منطقه‌ای انتخاب شده بودند، نیاز به بررسی شکل پلانی و توده‌گذاری فضایی خانه‌ها جهت تدوین الگوی مناسب پیشنهادی در طراحی تکاملی است (جداول شماره ۷، ۸ و ۹).

ج ۷. بررسی توده فضاهای کلی خانه‌های منتخب از بعد کالبدی و میدان دید

خانه	پرو خالی توده		میدان دید		توده‌گذاری طبقات	طبقه	مساحت (متر)	تمرکز توده
	توده خدماتی	توده زیستی	طبقه اول	طبقه دوم				
ابراهیم پریزادی				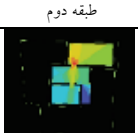	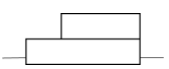	۲	همکف ۱۳۷ و اول ۶۰	شمال و مرکز خدماتی و غرب سکونتی.
ناصر میرزایی				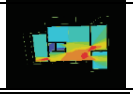	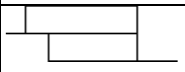	۲	همکف ۵۱ و اول ۸۹	خدماتی شمال و اول زیستی کل توده
محمد صالح قربانی	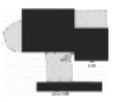	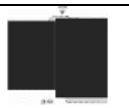		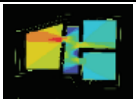		۲	همکف ۵۷ و اول ۶۳	خدماتی در شمال و اول زیستی کل توده.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

امین لاله‌ای						۲	همکف ۴۵ و اول ۴۵	خدماتی شمال و غرب و زیستی شرق و شمال.
عبدالله کیانی						۲	همکف ۸۸ و اول ۹۰	شمال و شرق زیستی و هر چهار طرف خدماتی.
خانم آهو باشی						۲	همکف ۱۸۰ و اول ۲۱	خدماتی غرب و شمال غرب و زیستی شمال و شرق.
غالب سبحانی						۱	۹۲ در یک طبقه	شمال و جنوب و غرب خدماتی و شرق زیستی.
احمد محمد مرادی						۲	همکف ۱۷۷ و اول ۹۰	خدماتی در شمال غرب و جنوب غرب و زیستی در غرب و جنوب غرب.
احمد منصوری						۱	یک طبقه همکف ۱۷۱	شمال فضای زیستی و جنوب خدماتی.

ج ۸. وجوه مشترک برداشت‌شده با پیروی از گونه‌های تحلیلی - تطبیقی

عوامل کالبدی و ساختاری	نظام		منطقه جلگه‌ای-کوهستانی	منطقه کوهستانی	منطقه جلگه‌ای
محل قرارگیری فضای زیستی	نظام استقرار	جهت	غرب و شمال	شمال و غرب	شمال،غرب و گاهاً جنوب
فضاهای خدماتی (طویله و انبار)		جهت	شمال و غرب- حائل اقلیمی	شمال و غرب - فضاهای حائل اقلیمی	شمال،غرب و جنوب - حائل اقلیمی
سازمان‌دهی فضا		ساختار	یک و دوطرفه	یک‌طرفه و گاهاً دوطرفه	یک و دوطرفه و گاهاً سه طرفه
حیاط		جهت	در ضلع جنوب و شرق	در ضلع جنوب	در ضلع جنوب و شرق
		نوع	نیمه‌درون‌گرا	نیمه‌درون‌گرا	نیمه‌درون‌گرا - نیمه‌برون‌گرا
ایوان		جهت	غالباً سراسری رو به شرق و جنوب و غرب	غالباً در ضلع جنوب و غرب	در ضلع جنوبی و شرقی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

محل ورودی	نظام دسترسی	جهت	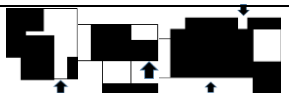		
			جنوب و شرق و شمال	غرب – شرق	غرب – شرق
جهت‌گیری	نظام جهت‌گیری	بر اساس اقلیم	شرقی – غربی	شرقی – غربی	شرقی – غربی و گاهاً شمال شرقی – جنوب غربی
		جهت کوچه‌ها	شمالی – جنوبی	شمالی – جنوبی	شمالی – جنوبی
		جبهه ساختمان	شرق و جنوب 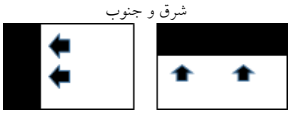	جنوب	جنوب – غرب – شرق 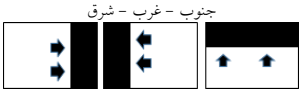
سطح بازشوها	نظام شکلی	تراکم و تعداد	اندک– هر فضا حداکثر دو بازشو– یک درب و یک پنجره	اندک– هر فضا حداکثر دو بازشو– یک درب و یک پنجره	متوسط
تعداد لایه‌های فضایی		تعداد لایه	یک تا دو لایه	سه لایه	یک لایه و گاهاً دو لایه
میزان فشردگی بنا		شدت	تقریباً زیاد	بسیار زیاد	کم
ساختار		شکل پلان	مستطیل	مستطیل – مربع 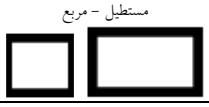	مستطیل – مربع
پوشش گیاهی	نظام پوشش	استقرار	استقرار در دامنه و نیمه‌متراکم 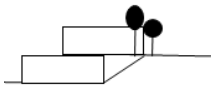	نیمه‌متراکم و استقرار در دشت و جنوب روستا 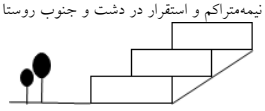	استقرار در جنوب روستا و کنار دره 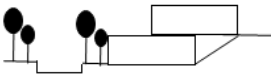
		ساختار	ارگانیک	ارگانیک	ارگانیک و باز

ج ۹. منطبق با گونه‌شناسی تحلیلی تمرکز توده‌های زیستی و خدماتی و لایه‌بندی فضایی در الگوی تهرنگ

ساختار	تراکم و تمرکز توده
تراکم و فشردگی	
تمرکز توده زیستی	

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]

[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

تمرکز توده خدماتی و معیشتی	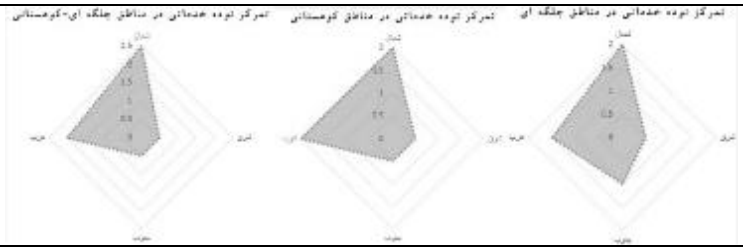

در اینجا جهت تکوین بعد تحلیلی پژوهش، سبک زندگی ساکنان امروزی منطقه اورامانات نیز مورد بررسی قرار گرفت. طبق مطالعات صورت‌گرفته و بر اساس تصویب منظر فرهنگی هورامان/اورامانات در کمیته میراث جهانی یونسکو[۶] (۶ مرداد ۱۴۰۰) در فهرست میراث جهانی یونسکو (https://www.irna.ir)، همچنان بافت بکر، الگو و سبک زیستی مردم منطقه اورامانات به قوت خود باقی است،اما در جهاتی نیز تغییر اندکی داشته ودچار نوساناتی متناقض با گذشته خود شده است (جدول شماره۱۰).

ج ۱۰. سبک زندگی امروزی ساکنان منطقه اورامانات

تغییرات سبک زندگی ساکنان منطقه اورامانات				
نگرش‌های نوین	سبک زیستی	تحول	کنش‌های ساختاری و زیستی	تصاویر
تغییر الگوی فضای داخلی	گسترش فضاها- فضای خانه‌های مدرن یا بازسازی‌شده بزرگ‌تر شده	تغییرات معماری درون و بیرون فضاها به‌واسطه تغییر مؤلفه‌های آسایشی و فراغت	کاهش فضاهای خصوصی مانند تعداد اتاق‌خواب‌ها و ترکیب فضای آشپزخانه با پذیرایی (اورامانات تخت)	
تغییر در مصالح	استفاده از مصالح مدرن سنگ، سیمان به‌جای سنگ‌های لاشه و رودخانه‌ای در برخی نقاط روستا		الگوهای ناهماهنگ و ناموزون با بافت تاریخی منطقه (تصویر خانه مدرن بازسازی‌شده روستای سرنیجانه)	
تغییر در الگوی فضاهای خدماتی	کاهش سطوح فضاهای خدماتی در طبقات زیرین به علت تغییر شغل ساکنین		افزایش بار حرارتی ساختمان در گرمایش در فصول سرد- تغییر کاربری فضاهای معیشتی گذشته به مغازه و کارگاه	
تغییر در الگوی بام	استفاده از تراس بام‌های مدرن و تغییر ساختاریافته با بام‌های پلکانی گذشته	تغییرات معماری به‌واسطه دیدگاه‌های گردشگری و اقتصادی	الگوی ناموزون بام- هرج و مرج بصری و تشدید آلودگی‌های بصری	
تغییر در نگرش فضاهای تراس	بالکن‌های بعضاً سرتاسری که بعضاً توجه بیشتر به جلوه‌های زیبایی منظر دارند		کاهش سطوح محافظت اقلیمی در مقابل بادهای سرد کوهستان جداره‌های غربی (روستای سلین)	
تغییر در برخی امور اشتغال و معیشت	کاهش دامداری و کشاورزی به علت هزینه‌های بالای نگهداری دام		افزایش کارگاه‌های صنایع محلی- کاهش الگوهای اقتصاد طبیعی وابسته روستایی	

تبیین رابطه میان سبک و الگوی سکونت سنتی و تحولات معماری امروزی در منطقه اورامانات

با پیروی از موازین اقلیمی و توجه به الگوهای تهرنگ معماری سنتی منطقه اورامانات و همچنین توجه به تغییرات محسوس سبک زیستی مردم این منطقه الگوهای مطرح پلان و چیدمان به‌عنوان ویژگی‌های

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

استنادی-استدلالی پـژوهش حاضـر مطـرح و در قالـب الگوی طراحی تکاملی جدید روستایی منطقه اورامانـات تدقیق و استخراج شده‌اند که در جدول شماره ۱۱ نشان داده شده است.

ج ۱۱. الگوهای مطرح پلان و چیدمان منطبق بر الگوی تهرنگ (گونه‌شناسی تحلیلی) و تغییرات محسوس فضاهای جدید سکونتی

ساختار کالبدی-اقلیمی	الگوهای مطرح پلان و چیدمان										فرم کلی	الگوی متکثر
	سازمان دهی	جبهه ساختمان	جهت گیری	ورودی	الگوی حیاط	جهت ایوان	فضای خدماتی	فشردگی پلان	شکل حیاط	طبقات	چیدمان و هندسه پلان	
مناطق جلگه‌ای	یک طرفه – دو طرفه – گاهاً سه طرفه	جنوب و شرق	شرقی-غربی و شمالی - جنوبی	شرقی	نیمه درون گرا	جنوبی	شمال و غرب	زیاد	مستطیل -مربع	یک طبقه و در جهاتی دو طبقه	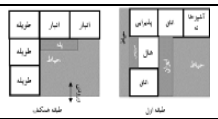	الگوی ۱
												الگوی ۲
مناطق کوهستانی	یک طرفه- دو طرفه	جنوبی	شرقی- غربی	شرق و غرب	نیمه درون گرا	جنوبی	شمال و غرب	بسیار زیاد	مستطیل -مربع	دو طبقه	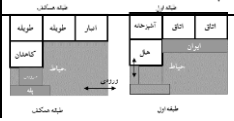	الگوی ۱
											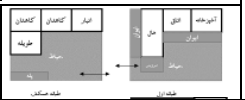	الگوی ۲
مناطق جلگه‌ای-کوهستانی	یک‌طرفه و گاهاً دو طرفه	جنوب- شرق و گاهاً غرب	شرقی- غربی	شرق و جنوب و شمال	نیمه درون‌گ را-نیمه برون گرا	جنوبی و شرقی	شمال و غرب	کم	مستطیل -مربع	دو طبقه	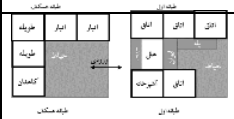	الگوی ۱
											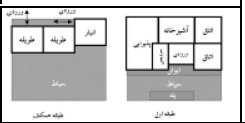	الگوی ۲
عوامل مطرح مشترک	– ساختمان دو طبقه و جبهه اصلی ساختمان رویه جنوب – طراحی هر سه مناطق به‌صورت نیمه‌درون‌گرا – فضای خدماتی در نقش حائل در ضلع غربی جهت کاهش نفوذ بادهای سرد زمستانی – فضای دامی در طبقه همکف جهت گرمایش طبقه بالاتر و بالا بردن بعد امنیت آن‌ها – قرارگیری ایوان در جبه جنوبی و شرقی جهت بهره‌وری بهتر از نور و چشم‌انداز دشت											– جهت پنجره‌ها به سمت جنوب و در فضاهای حیاط‌دار رو به حیاط – باتوجه‌به بادهای سرد غرب ورودی خانه‌ها در ضلع شرق و جنوب شرق – خانه‌ها عموماً پلکانی و دارای هندسه ارگانیک و تابع شکل زمین و دارای سازمان‌دهی دوطرفه – کشیدگی شرقی-غربی و تراکم عمدتاً زیاد است

نتیجه

با پیروی از متون تحلیلی پژوهش، خانـه‌هـای منطقـه اورامانات در محدوده روستایی و در محـیط کوهسـتانی بیشتر در دامنه‌های جنوبی رشته‌کوه‌ها واقع می‌شـوند تـا از نـور آفتـاب حـداکثر بهـره را ببرنـد. بـاتوجـه‌بـه ساخت‌وسازهای جدید و بعضاً ناهمگون با بافت سنتی، همچنان جریان زیسته سنتی در ایـن منطقـه بـه‌صـورت بکـر و دسـت‌نخـورده پابرجـا اسـت. طبـق دسـتاورد پژوهش، در الگوی مطرح تهرنـگ فضـاهای زیسـتی در ضلع شمالی و غربی جهت بهره‌مندی از نـور جنـوب و شرق چیدمان شده‌اند و الگوهای خدماتی و معیشتی در طبقه همکف و در اضلاع غربی و جنوبی جهت کـاهش پوسته آزاد بنا و کاهش سرما از فضای زیرین بـوده، کـه وجوه مشترک پیشنهادی گونه‌های تحلیلی هستند. شکل پلانی غالباً فشرده و تعداد لایه‌هـای فضـایی اکثـر دو و چند لایه جهت مهار نفوذ هـوای سـرد هسـتند. وجـوه

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

مشترک همه تیپ‌های جغرافیایی سه محدوده بیشتر به گسترش فضای زیستی در شمال و غرب، ایوان سرتاسری جنوبی، شکل پلانی مستطیل به شکل غالب و گاهاً مربع اشاره دارند. در نگرش‌های نوین معماری، جنس مصالح نسبت به گذشته کمی مخدوش و کاربری‌های خدماتی تعویض شده‌اند، اما تغییرات آن‌چنان محسوس نیستند، ولی یک هشدار جدی هستند. در نگاه تحلیلی گونه‌ها از بعد تهرنگ و تدقیق با معماری امروزی، وجوه مشترک خانه‌ها در سه محدوده موردمطالعه (جلگه‌ای، جلگه‌ای-کوهستانی و کوهستانی) بدین گونه است که معماری خانه‌ها به‌صورت ارگانیک و به دلیل وزش بادهای سرد از سمت غرب، ورودی خانه‌ها عموماً از شرق و جنوب است. در این نوع تیپولوژی خانه‌ها معمولاً دو طبقه هستند و فضای خدماتی (دام و احشام) در طبقه پایین‌تر به‌عنوان فضاهای معیشتی و درعین‌حال حائل حرارتی طراحی می‌شوند؛ چراکه به دلیل سرمای زیاد هوا طبقه همکف معمولاً در دل زمین احداث می‌شود تا پوسته آزاد بنا کاهش یابد. البته در نگرش‌های نوین فضاهای زیرین با تغییر کاربری به فضاهای گردشگری و صنایع محلی در کارکرد فضاهای خدماتی وابسته گذشته جایگزین شده‌اند. خانه‌ها در اورامانات تخت در دامنه و حتی در شیب رو به پایین جلگه پلکانی بوده و جبهه اصلی ساختمان معمولاً رو به جنوب است. در خانه‌های با تیپ کوهستانی و جلگه‌ای-کوهستانی عنصر ایوان به‌صورت طولی در جبهه جنوبی و شرقی فضای زیستی واقع شده که هم از بعد منظری و هم جهت مقابله با سرما به‌عنوان حائل در فصول سرد است.

پی‌نوشت

1.Cassirr.

۲. در جشن پیرشالیار، مردم هورامان با لباس محلی بر بام خانه‌های خود به دف‌زنی و پایکوبی می‌پردازند و در همه‌جای روستا آتش بر پا می‌کنند و پایان یافتن شدت سرما و نزدیکی بهار را جشن می‌گیرند.

3. Yung

4. Worldweatheronline.

5. Depthmap

6. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

فهرست منابع

– معماریان، غلامحسین؛ عظیمی، سیروان و کبودی، مهدی. (۱۳۹۳). ریشه‌یابی کاربست رنگ آبی در پنجره‌های ابنیه سنتی مسکونی (نمونه موردی: ابنیه مسکونی هورامان). *فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی*، دوره ۲(۲)، ۵۹-۴۶.

– هاشم‌نژاد، هاشم؛ مولانایی، صلاح‌الدین. (۱۳۸۷). معماری با نگاهی به آسمان؛ سکونتگاه‌های روستایی-ساختاری ویژه در معماری روستایی زاگرس (منطقه کردستان)، *نشریه هنرهای زیبا*، (۳۶)، ۲۶-۱۷.

– مولانایی، صلاح الدین؛ سلیمانی، سارا. (۱۳۹۵). بازشناخت مؤلفه‌های اصیل معماری بومی ایرانی در غرب کشور، نمونه موردی اورامانات کردستان، *معماری و شهرسازی آرمان‌شهر*، شماره ۱۷، ۱۲۷-۱۱۵.

– عالی، نگین؛ صادقی، لقمان. (۱۴۰۰). ارزیابی میزان تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی (مطالعه موردی: مسیر گردشگری اورامانات). *مسکن و محیط روستا*، ۱۷۴، ۲۸-۱۵.

– خدادادی، محمدرضا؛ گرگانی، سید امیرحسین؛ کریمیان اقبال، جواد. (۱۳۹۴). *گونه‌شناسی مسکن روستایی استان کردستان*، تهران، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

– رضایی، مسعود؛ وثیق، بهزاد. (۱۳۹۳). *واکاوی معماری پایداردر مسکن بومی روستایی اقلیم سرد و کوهستانی ایران*. تهران: انتشارات طحان.

– مردوخ روحانی، بابا. (۱۳۸۲). *تاریخ مشاهیر کرد*، جلد۱، به کوشش محمد ماجد مردوخ روحانی، تهران: سروش.

– کاسیرر، ارنست. (۱۳۸۸). *رساله‌ای در باب انسان: درآمدی بر فلسفه فرهنگ*، ترجمه بزرگ نادرزاد، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

– گیلانی، نجم‌الدین؛ دلپاک، بهرام. (۱۴۰۰). بازمانده آیین‌ها و جشن‌های دوران کهن در هورامان و کردستان. *فصلنامه مطالعات تاریخ فرهنگی*. ۱۳ (۵۰) :۱۰۲-۷۷.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]

[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]

- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۷۷). *روان‌شناسی ضمیر ناخودآگاه*، ترجمه احمدعلی امیری، تهران: علمی و فرهنگی.
- امینی، کوروش؛ نوری، رونما. (۱۳۹۸). شاخصه‌های بومی و فرهنگی؛ نمودار ساختاری ویژه در معماری هورامان، *فصلنامه هنر و تمدن شرق*، شماره ۲۵، ۲۵-۱۵.
- حمه جانی، یوسف؛ بایزیدی، قادر؛ سحابی، جلیل. (۱۳۹۶). مطالعه کیفی دلالت‌های معنایی معماری هورامان‌تخت از منظر نشانه‌شناسی، *باغ نظر*، ۱۴(۵۷)، ۶۲-۴۵.
- محمدزاده، مهدی؛ فرکیش، هیرو. (۱۴۰۰). بررسی گونه‌شناسی معماری بومی جهت دستیابی به اصول طراحی بناهای مسکونی در محله ماشه، جزیره کیش. *پژوهش‌های معماری اسلامی*،۳۳، ۹۳-۷۷.
- خواجه سعید، فرناز؛ بلیلان اصل، لیدا؛ ستارزاده، داریوش. (۱۴۰۰). گونه‌شناسی منظر یادمانی معاصر با رویکرد نشانه‌شناختی پیرس. *منظر*، ۵۶، ۵۷-۴۴.
- معماریان، غلامحسین؛ طبرسا، محمدعلی. (۱۳۹۲). گونه و گونه‌شناسی معماری. *مجله معماری و شهرسازی ایران*. شماره ۶، ۱۱۴-۱۰۳.
- دانا سالم، محمد؛ حسن‌پور، فرامرز؛ دژدار، امید. (۱۳۹۷). گونه‌شناسی کالبدی-ذهنی مسکن بومی مناطق غرب کردستان بر بنیاد نگره تاریخی-تکاملی (مدرسه موراتوری). *مسکن و محیط روستا*، ۱۶۵، ۴۸-۳۳.
- مهدوی‌پور، حسین؛ جعفری، عاطفه. (۱۳۹۰). جایگاه دانش و صناعت بومی در آموزش امروز، *مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۷، ۳۵-۱۷.
- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۷۴). *باز زنده‌سازی شهرها و بناهای تاریخی*. تهران، انتشارت دانشگاه تهران.
- Popa R. A. 2015. "The Corporate Social Responsibility Practices in the Context of Sustainable Development. The Case of Romania" Procedia Economics and Finance, Volume 23, 1279–1285Moudon.
- https://www.worldweatheronline.com, Accessed on July.2022.

DOI: 10.22034/42.183.91

[Downloaded from jhre.ir on 2026-11-15]
[DOI: DOI: 10.22034/42.183.91]